

Súd:	Najvyšší súd SR
Spisová značka:	1So/116/2014
Identifikačné číslo spisu:	1013201862
Dátum vydania rozhodnutia:	24.08.2016
Meno a priezvisko:	JUDr. Igor Belko
Funkcia:	sudca
ECLI:	ECLI:SK:NSSR:2016:1013201862.1

ROZSUDOK

Najvyšší súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu JUDr. Igora Belka a členov senátu JUDr. Ing. Miroslava Gavalca PhD. a JUDr. Eleny Berthotyovej PhD., v právnej veci navrhovateľa: JUDr. H. X., nar. XY, Ul. F., proti odporkyni: Sociálna poisťovňa - ústredie, Ul. 29. augusta č. 10, Bratislava, o starobný dôchodok, o odvolaní odporkyne proti rozsudku Krajského súdu v Bratislave č. k. 10Sd/153/2013-58 zo 16.05.2014, takto

rozhodol:

Najvyšší súd Slovenskej republiky rozsudok Krajského súdu v Bratislave č. k. 10Sd/153/2013-58 zo 16.05.2014 m e n í tak, že rozhodnutia odporkyne č. XY z 11.06.2013 a č. XY z 24.09.2013 p o t v r d z u j e .

Navrhovateľovi sa právo na náhradu trov konania n e p r i z n á v a .

Odôvodnenie

Krajský súd napadnutým rozsudkom zrušil rozhodnutia odporkyne č. XY z 11.06.2013 a č. XY z 24.09.2013, ktorými táto zamietla žiadosť navrhovateľa o priznanie starobného dôchodku od 05.02.2011 vo veku 56 rokov. Dospela k záveru, že s ohľadom na dobu výkonu služby policajta v I. kategórii funkcií v rozsahu 19 rokov a 94 dní, ako aj na dôvod uvoľnenia, dôchodkový vek navrhovateľa nie je 55 rokov podľa § 21 ods. 1 písm. c/ zák. č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 100/1988 Zb.“) a ani 56 rokov veku, keďže výkon služby netrval k 31.12. 999 podľa § 174 tohto zákona č. 100/1988 Zb.

Z napadnutého rozsudku krajského súdu vyplynulo, že tento sa nestotožnil s právnym posúdením veci odporkyňou v otázke dôchodkového veku navrhovateľa, keď v rozpore s ustálenou praxou súdov ale i princípmi právneho štátu ako zákaz diskriminácie, princíp právnej istoty a zákaz retroaktivity právnych noriem, podmienky na vznik starobného dôchodku neposudzovala podľa právneho stavu v čase trvania a skončenia služby v policajnom zbore, ako aj podľa § 14 ods. 4 zák. č. 100/1988 Zb.

Ku dňu skončenia výkonu služby, teda ku 31.03.1994, podmienkou vzniku nároku na zvýhodnený dôchodkový vek (§ 174 ods. 1 zák. č. 100/1988 Zb.) bolo podľa § 174 ods. 2 trvanie služby I. alebo II

kategórie k 31. decembru 1993. Navrhovateľ v čase skončenia služby v policajnom zbore splnil obe podmienky: získal obdobie výkonu služby v I. kategórii funkcií v rozsahu 19 rokov pre dôchodkový vek 56 rokov (§ 174 ods. 1 písm. a/), ako aj podmienku trvania služby ku 31.12.1993. Až následne, po ukončení služby, bolo viacerými novelizáciami ustanovenie § 174 ods. 2 zmenené tak, že dátum, ku ktorému sa trvanie zamestnania/služby vyžadovalo, sa každoročne posúval, a to až do právnej úpravy, účinnej od 01.01.2000. Od tejto úpravy sa zachovanie nárokov z pracovných kategórií podmieňuje trvaním zamestnania/služby ku 31.12.1999.

Vychádzajúc z dôvodovej správy k jednotlivým zákonným úpravám, krajský súd sa stotožnil s názorom navrhovateľa, že cieľom uvedených zmien § 174 ods. 2 nebolo zúžiť okruh osôb, ktorým prislúchajú nároky z preferovaných pracovných kategórií, ale práve opačný. V súvislosti so zrušením pracovných kategórií s ohľadom na spoločenské zmeny a novú koncepciu sociálneho poistenia účelom prijatia ustanovenia § 174 (predtým odstránenie tvrdosti zákona) bolo umožniť tým zamestnancom, ktorým chýba pre vznik nároku na dôchodok zo zvýhodnených kategórií len krátka doba, túto dobu ešte získať. So zrušením kategórií sa totiž súčasne garantovalo (nepochybne i s ohľadom na princípy právneho štátu, na ktoré poukazuje navrhovateľ) zachovanie nárokov z nich vyplývajúcich. V tomto kontexte bola namiesto požiadavky trvania zamestnania pôvodne ku 31.12.1992 v odseku 2 tohto ustanovenia, umožňujúca získať potrebnú dobu vo zvýhodnenej kategórii len tým zamestnancom, ktorí s ohľadom a výlučne na novú legislatívu túto dobu už nemohli získať. Pôvodne sa so zaradovaním zamestnania do pracovných kategórií počítalo práve do 31.12.1992. Opakovanému každoročnému predlžovaniu tohto zaradovania korešpondovala i zmena ustanovenia § 174 ods. 2 a logicky posúvala dátum trvania zamestnania do obdobia, o ktoré sa zaradovanie predlžilo. Neriešila sa situácia tých zamestnancov, ktorí v minulosti pracovali v preferovanej kategórii a potrebnú dobu nezískali bez vzťahu k reforme dôchodkového práva.

V prípade navrhovateľa bolo preto podľa právneho názoru krajského súdu potrebné posudzovať splnenie predpokladov pre vznik nároku na starobný dôchodok podľa právneho stavu, platného v čase trvania a skončenia služby. Nemožno tiež opomenúť, že navrhovateľovi, ktorý ukončil výkon služby už v r. 1994, nárok na výsluhový dôchodok podľa zák. č. 328/2002 Z.z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 328/2002 Z.z.“) nemohol vzniknúť, lebo v čase jeho účinnosti už nebol policajtom. Navrhovateľom poberaný príspevok za službu sa v zmysle zákona č. 328/2002 Z.z. za výsluhový dôchodok len považuje.

Proti uvedenému rozsudku podala v zákonnej lehote odvolanie odporkyňa, v ktorom v podstate namietala nesprávne právne posúdenie veci podľa § 205 ods. 2 písm. f) zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „O.s.p.“) spočívajúce vo výklade ustanovenia § 174 zákona č. 100/1988 Zb. Podľa názoru odporkyne, zámerom zákonodarcu vzhľadom na predĺženie zaradovania zamestnaní podľa právneho poriadku Slovenskej republiky do I. a II. pracovnej kategórie až do 31.12.1999, bolo umožniť skorší vznik nároku na starobný dôchodok u tých poistencov, ktorí po 31.12.1999 splnia ďalšie dve podmienky a hoci zamestnanie alebo službu vykonávajú ďalej, ale v požadovanom rozsahu ju už nemôžu získať práve z dôvodu zrušenia pracovných kategórií od 01.01.2000.

Žiaden právny predpis neumožňuje na vznik nároku na starobný dôchodok vychádzať zo znenia právneho predpisu účinného k dátumu ukončenia služobného pomeru, a to ani na účely zníženia dôchodkového veku. Je teda zrejmé, že navrhovateľ, ktorý služobný pomer skončil na vlastnú žiadosť 31.03.1994, nespĺnil podmienky vzniku nároku na starobný dôchodok podľa § 274 zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 461/2003 Z.z.“) v spojení s § 174 ods. 1 písm. a) a ods. 2 zákona č. 100/1988 Zb. ku dňu dovŕšenia 56. roku veku a preto bola jeho žiadosť o starobný dôchodok zamietnutá. Preto odporkyňa navrhla, aby odvolací súd napadnutý rozsudok krajského súdu zmenil a preskúmané rozhodnutia odporkyne potvrdil.

Navrhovateľ odporkyňou navrhovaný výklad sporného ustanovenia § 174 zákona č. 100/1988 Zb. považoval za diskriminačný. Táto podľa názoru navrhovateľa neuviedla v odvolaní žiadne nové dôvody,

preto navrhol, aby odvolací súd napadnutý rozsudok krajského súdu potvrdil.

Najvyšší súd Slovenskej republiky, ako súd odvolací (§ 10 ods. 2 O.s.p.), preskúmal napadnutý rozsudok krajského súdu ako aj konanie, ktoré mu predchádzalo, v rozsahu a z dôvodov uvedených v odvolaní. Po zistení, že odvolanie bolo podané oprávnenou osobou v zákonnej lehote (§ 204 ods. 1 O.s.p.) a že ide o rozsudok, proti ktorému je podľa ustanovenia § 201 v spojení s ust. § 250s prvá veta O.s.p. odvolanie prípustné, dospel k záveru, že odvolanie odporkyne bolo dôvodné. Rozhodol jednomyselne bez nariadenia odvolacieho pojednávania podľa ust. § 250ja ods. 2 O.s.p. s tým, že deň vyhlásenia rozhodnutia bol zverejnený minimálne päť dní vopred na úradnej tabuli súdu a na internetovej stránke Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (www.nsud.sk). Rozsudok bol verejne vyhlásený dňa 24. augusta 2016 (§ 156 ods. 1 a 3 O.s.p.).

Podľa ust. § 174 ods. 1 písm. a) zákona č. 100/1988 Zb. „občan, ktorý vykonával pred 1. januárom 2000 zamestnanie I. pracovnej kategórie, prípadne službu I. alebo II. kategórie funkcií, má po 31. decembri 1999 nárok na starobný dôchodok tiež, ak bol zamestnaný najmenej 25 rokov a dosiahol vek aspoň 56 rokov, ak bol zamestnaný najmenej 14 rokov v zamestnaní uvedenom v § 14 ods. 2 písm. a), prípadne 9,5 roka, ak ide o také zamestnanie v uránových baniach, alebo 19 rokov v zamestnaní uvedenom v § 14 ods. 2 písm. b) až h) alebo 19 rokov v službe I. kategórie funkcií.“

Podľa ust. § 174 ods. 2 zákona č. 100/1988 Zb. „podmienkou vzniku nároku na starobný dôchodok podľa odseku 1 je, že zamestnanie I. pracovnej kategórie alebo služba I. alebo II. kategórie funkcií trvali k 31. decembru 1999; za zamestnanie sa na tieto účely považujú i náhradné doby a doby uvedené v § 5 ods. 1 a v § 6 ods. 1 nariadenia vlády Československej socialistickej republiky č. 117/1988 Zb.“

Podľa ust. § 21 ods. 1 zákona č. 100/1988 Zb. „občan má nárok na starobný dôchodok, ak bol zamestnaný najmenej 25 rokov a dosiahol vek aspoň

- a) 55 rokov, ak bol zamestnaný najmenej 15 rokov v zamestnaní uvedenom v § 14 ods. 2 písm. a) alebo najmenej 10 rokov v takom zamestnaní v uránových baniach,
- b) 55 rokov, ak bol zamestnaný najmenej 15 rokov v zamestnaní uvedenom v § 14 ods. 2 písm. b), ak bol z tohto zamestnania prevezený alebo uvoľnený z dôvodov uvedených v § 12 ods. 3 písm. d) a e),
- c) 55 rokov, ak bol zamestnaný najmenej 20 rokov v zamestnaní uvedenom v § 14 ods. 2 písm. b) až h),
- d) 58 rokov, ak bol zamestnaný najmenej 20 rokov v zamestnaní uvedenom v § 14 ods. 2 písm. i) až l), alebo
- e) 60 rokov.“

Z obsahu administratívneho spisu odporcu ale i z administratívneho spisu MV SR vyplýva, že navrhovateľ ukončil služobný pomer dňom 31.03.1994 na vlastnú žiadosť. Navrhovateľovi bol priznaný príspevok za dobu služby v I. kategórii funkcií v rozsahu 19 rokov a 3 mesiace. Na starobný dôchodok podľa piatej časti zák. č. 100/1988 Zb. navrhovateľovi teda nárok nevznikol.

Ku dňu skončenia výkonu služby, teda k 31.03.1994, podmienkou vzniku nároku na zvýhodnený dôchodkový vek (§ 174 ods. 1 zák. č. 100/1988 Zb.) bolo podľa § 174 ods. 2 trvanie služby I. alebo II. kategórie k 31. decembru 1993. Následne, po ukončení služby, bolo viacerými novelizáciami ustanovenie § 174 ods. 2 menené tak, že dátum, ku ktorému sa trvanie zamestnania/služby vyžadovalo, sa každoročne posúval, a to až do právnej úpravy, účinnej od 01.01.2000. Od tejto úpravy sa zachovanie nárokov z pracovných kategórií podmieňuje trvaním zamestnania/služby vo zvýhodnenej kategórii k 31.12.1999.

Z obsahu odvolania odporkyne vyplynulo, že úlohou odvolacieho súdu bolo posúdiť výklad krajského súdu ohľadom sporného ustanovenia § 174 ods. 2 zákona č. 100/1988 Zb., teda či je podmienkou vzniku nároku na starobný dôchodok trvanie služby v I. alebo II. pracovnej kategórii ku dňu 31.12.1999 so zohľadnením niekoľkonásobného predĺženia zaraďovania zamestnaní do pracovných kategórií.

Najvyšší súd sa nestotožnil so záverom, ku ktorému dospel krajský súd, pričom poukazuje na ustálenú súdnu prax NS SR v rozhodnutiach napr. sp. zn. 7So/71/2012 zo dňa 29.05.2013; sp. zn. 9So/62/2009 zo dňa 28.10.2009; sp. zn. 9So/88/2011 zo dňa 25.04.2012 alebo 1So/91/2014 zo dňa 28.04.2015.

Predpokladom skoršieho vzniku nároku na starobný dôchodok v zmysle § 174 ods. 1 písm. a) zákona č. 100/1988 Zb. už od dovŕšenia veku 56 rokov je nielen splnenie podmienky získania zamestnania zaradeného do I. pracovnej kategórie uvedeného v § 14 ods. 2 písm. b) až h), resp. v službe I. kategórie funkcií, v rozsahu aspoň 19 rokov, ale podľa § 174 ods. 2 tohto zákona aj splnenie podmienky, že také zamestnanie trvalo do 31.12.1999, ktorú navrhovateľ nespĺnil.

Z uvedených dôvodov mal odvolací súd za preukázané, že navrhovateľ ku dňu 05.02.2011, kedy dovŕšil vek 56 rokov, nespĺňa podmienky pre vznik nároku na starobný dôchodok podľa § 65 ods. 1, 2 a § 274 ods. 1 zákona o sociálnom poistení v spojení s § 174 ods. 1 a 2 zákona o sociálnom zabezpečení. Rozhodnutie odporkyne z toho dôvodu považoval za súladné so zákonom a preto rozsudok krajského súdu zmenil tak, ako je uvedené vo výroku tohto rozsudku.

V súvislosti s námietkou navrhovateľa týkajúcou sa nezákonnej aplikácie zákona o sociálnom zabezpečení na jeho skutkový stav (tzv. retroaktivita zákona) z dôvodu, že navrhovateľ skončil služobný pomer v roku 1994, pričom zákon o sociálnom zabezpečení, platný v čase skončenia služobného pomeru ustanovoval v § 174 ods. 2 podmienku pre vznik nároku na skorší dôchodkový vek, okrem podmienok uvedených v ods. 1, aj trvanie služby v I. kategórii funkcií k 31.12.1993, najvyšší súd poznamenáva, že v danom prípade išlo o splnenie len jednej z viacerých podmienok, ktorá nezaložila navrhovateľovi vznik nároku na starobný dôchodok. Nárok na priznanie starobného dôchodku navrhovateľovi vzniká až splnením všetkých zákonom stanovených objektívnych podmienok, pričom vznik takéhoto nároku sa posudzuje podľa zákona platného a účinného v čase, kedy malo dôjsť k splneniu objektívnych podmienok t.j. v danom prípade podľa zákona o sociálnom poistení, ktorý v ustanovení § 274 priznáva nároky vyplývajúce zo zaradenia zamestnaní do I. a II. pracovnej kategórie do 31. decembra 2023, poukazujúc na zákon o sociálnom zabezpečení.

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť rozdiel medzi nepravou a pravou retroaktivitou, ktorým sa zaoberá napr. rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5Szd/1/2010 zo dňa 29. septembra 2011: „K definujúcim znakom právneho štátu patrí aj zákaz retroaktivity právnych noriem, ktorý je významnou demokratickou zárukou ochrany práv a právnej istoty (PL. ÚS 16/95). Nie každá retroaktivita je však nezlučiteľná s princípmi, na ktorých je budovaný právny štát. V teórii a praxi sa rozlišuje tzv. pravá a nepravá spätná účinnosť (retroaktivita) právnych predpisov. Význam tohto rozlišovania je založený na skutočnosti, že pokiaľ sa pravá retroaktivita v zásade odmieta ako nezlučiteľná s obsahom princípu právneho štátu, nepravá retroaktivita sa akceptuje ako prípustný nástroj na dosiahnutie ustanovených a dostatočne významných cieľov verejnej moci.

Pri pravej retroaktivite zákonodarca v novom právnom predpise neuzná práva alebo povinnosti založené právnymi skutočnosťami, ktoré sa ako právne skutočnosti uznávali na základe skoršieho (predchádzajúceho) právneho predpisu. O pravú retroaktivitu ide napr. vtedy, keď neskorší právny predpis so spätnou účinnosťou (s dopadom do minulosti) upravuje vzťahy, ktoré vznikli v minulosti. V dôsledku toho nastáva stav, v rámci ktorého účinnosť neskoršieho právneho predpisu nastáva skôr ako jeho platnosť (skôr, než začal existovať).

Pri nepravej retroaktivite zákonodarca uznáva právne skutočnosti, na základe ktorých podľa predchádzajúcej právnej normy došlo k vzniku určitých právnych vzťahov. O nepravú retroaktivitu môže ísť napriek tomu, že zákonodarca prípadne novým právnym predpisom zároveň s účinnosťou do budúca prinesie určité zmeny aj tých práv (alebo povinností), ktoré vznikli za platnosti skoršieho zákona. Nepravá retroaktivita teda nebráni zákonodarcovi novou právnou úpravou vstúpiť aj do tých právnych vzťahov, ktoré vznikli na základe skôr prijatej právnej normy a meniť ich režim. Za prípustné sa považuje, pokiaľ nová právna úprava (uznávajúca práva a povinnosti nadobudnuté podľa skoršieho právneho predpisu) zavádza do budúca nový režim a mechanizmus (procedúru) uplatnenia týchto práv

alebo pokiaľ právam nadobudnutým za skoršej právnej úpravy priznáva odo dňa účinnosti neskoršej právnej úpravy nový obsah. V konečnom dôsledku nepôsobí nepravá retroaktivita do minulosti. Akceptuje stav, ktorý nastal za skôr platnej a účinnej právnej úpravy, tento stav ale rieši až v čase účinnosti novej právnej úpravy“.

Podľa názoru odvolacieho súdu namietané ustanovenie nevykazuje znaky pravej retroaktivity, v našom právnom poriadku neprípustnej, ale ide o retroaktivitu nepravú, ktorá je prípustná. Okrem toho v právnom štáte platí princíp prezumpcie ústavnosti - len Ústavnému súdu Slovenskej republiky prislúcha vysloviť, či určitá norma alebo jej časť, či ustanovenie, je alebo nie je v dôsledku obsiahnutej pravej - neprípustnej - retroaktivity - protiústavná a teda v právnom štáte neprípustná.

Rovnako nebolo možné postup odporkyne považovať za diskriminačný, nakoľko podmienka trvania služby vo zvýhodnenej kategórii funkcií k 31.12.1999 platí pre všetkých poistencov. Teda s navrhovateľom sa nezaobchádzalo inak ako s inými žiadateľmi o starobný dôchodok, ktorí sa ocitli v podobnej situácii.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti sa odvolací súd nestotožnil s právnym posúdením veci krajským súdom a preskúmané rozhodnutia odporkyne, vychádzajúce zo striktného výkladu sporného ustanovenia § 174 zákona č. 100/1988 Zb., považoval za vecne správne. Preto odvolací súd napadnutý rozsudok krajského súdu zmenil podľa ust. § 220 O.s.p.

K časti napadnutého rozsudku, ktorým krajský súd odôvodnil svoj odklon od rozhodnutia tunajšieho súdu, publikovaného po R 53/2011, odvolací súd udáva, že historický výklad právnej normy patrí k nadštandardným interpretačným metódam. Zohráva úlohu pri precízovaní zmyslu zákonov a iných právnych predpisov. Právna teória ako aj právna prax ho radí medzi najmenej spoľahlivé výklady s menšou výpovednou hodnotou. Súčasnosť sa nemôže dovoľávať legitímneho očakávania minulých generácií. Uvedená argumentačná hodnota je jedným z dôvodov zriedkavého používania, najmä v prípadoch potreby potvrdenia výsledku dosiahnutého použitím iných metód. Okrem tohto konštatovania, pri aplikácii práva nejde o to, čo bolo, ale o to, čo je teraz. (KNAPP, V.: Teorie práva. Praha 1996, s.171). Podľa právnej teórie je potrebné zohľadniť to, čo zákonodarca v právnom texte skutočne vyjadril a nie to, čo vyjadriť chcel, pretože vykladať možno len to, teda len tie myšlienky, ktoré sú slovne v právnom predpise vyjadrené a navzájom tvoria jednotu. Použitie historického výkladu by bolo prekročením a siahalo by nad rámec zákonného textu (ELSTER, A.: Handwörterbuch der Rechtswissenschaft I. Berlin- Leipzig 1926, s.432 In.: MARŠÁLEK, P.: O smyslu a limitech použití historického výkladu při aplikaci práva. Eurolex Bohemia, 2003, s. 133.)

Preto pokiaľ krajský súd napadnutým rozhodnutím vybočil zo súdmi uznávaného právneho názoru v tejto otázke, ním zdôvodnený odklon od súdnej praxe, založený na hľadaní zamýšľaného cieľa zákonodarcu pri opakovaných legislatívnych zmenách v zákone č. 100/1988 Zb., odvolací súd nepovažoval za presvedčivý.

O náhrade trov odvolacieho konania odvolací súd rozhodol tak, ako je uvedené vo výroku tohto rozsudku v súlade s § 224 ods. 1 v spojení s § 250k ods. 1 a § 246c ods. 1 O.s.p., keďže navrhovateľ v odvolacom konaní nebol úspešný.

Poučenie:

Proti tomuto rozsudku opravný prostriedok n i e j e prípustný.